

Mandøposten nr 7 1937 side157 - 165

Træk af Doktorfærd til Mandø.

Nedenstaaende Skildringer, der ledsager vedkommende Læges Aarsberetning til Sundhedskollegiet, er af Fysikatet med Forfatterens Tilladelse velvilligt overladt "Ribe Stiftstidende" til Afbenyttelse. (Her optrykt efter "Ribe Stiftstidende" Aargang 1898).

(Fortsat).

For nogle Aar siden var der en gammel "Hund", der saa godt som begik Selvmord. Den vilde i det mindste af med Livet, sagde Knud Hansen. Først gave de den to Skud efter hinanden, den kom stadig igen, saa de tilsidst sloge den ihjel med Aarerne. Men den var ogsaa saa gammel, at den var aldeles tandløs og skaldet og saa skindmager, at den Intet var værd. De bedsle Sælhundebanker, "Choresand " og "Knuderne", ligge sydvest og nordvest ud for Øen, respektive ved Rømødybet og Knuddybet, 1 a 2 Mil ude, hvor Søen pludselig grunder op. saa der i paalands Vejr staar et svært, idelig vexlende Sprøjt som en Række spillende Vandspring paa Ydersiden, medens "Gyden" og en anden Rende skiller dem fra Flakken og øen. Paa den sydlige satte 6 engelske Fiskerkutteres Kaptajner, som vare ude at more sig): se Sagen an i dansk Fiskevand, for nogle Aar siden deres nye Kutter i Magsvejr. De prajede om Bugserdamper; men Skuden sandede hurtigt ned. Den stod hele Vinteren med Master og Bomme og baskede for Vinden, inden Stormen fik Bugt med den.

Kan det være farligt at sejle udenøs, saa skal intet Fartøj undtagen Joller vove sig indenfor øen. Det fik en hollandsk Kuf at prøve for en Del Aar siden, der vilde ind til Ribe den Vej i Stedet for gennem Knuddybet.

Havde ikke Krydsassistenten med sin Jolle hjulpet den, var den bleven staaende. Men Hollænderen var stædig. Han manglede kun "en ø" efter sit gamle, umulige Søkort og troede, at Krydserens Folk vilde trække ham op. Omsider fik de dog Lov at borde ham og lodsede ham

sønden om Øen gennem Rømødybet (Juvredybet) vestom til Knud-dybet. "Men vi maatte holde 4 Streger højere, saadan drev den af", sagde gamle With. Det gik dog endelig op for Hollænderen, at Krydsbetjentene vare hans Venner og ikke Menneskeædere.

Øen er historisk bekendt som det Sted, hvor Kong Valdemar Sejer først tog imod sin Brud, Dronning Dagmar, i sit Rige, forsaavidt da det slaar til. Thi Sejladsen gik vistnok i de Tider indenøs, da Ribe Bys "frie Strømme" først endte ved Listerdyb syd for Rømø.

Øen kan ogsaa rose sig af at have fostret berømte Mænd som t. Ex. Botanikeren Professor Eug. Warming, hvis Vugge har staaet i den gamle Præstegaard, og endnu har Øen saadanne botaniske Rariteter som *Cerastium tetrandium* at byde paa.

Det var den 14. Januar 1871 om Formiddagen, jeg første Gang blev kaldet til øen. Ved gaaende Bud fra Stranden :blev jeg anmodet om snarest at komme for at hjælpe en Kone. Saa hurtigt, det lod sig gøre, kom min Vognmand og befordrede os over den opkørte, knoldede Vej til Ovret. Her stod Vandet højt i Land, men havde samtidig lagt en bred Bræmme af store og smaa Isskodser og Flager, førte herover af Vind og Strøm, fra Land flere Hundrede Alen udad. En Mand stod parat med Søstøvler for at lodse Doktoren ud gennem disse "Isbjerge", tør jeg vel kalde, her, hvor hver lille Bakke bliet Bjerg i Folkemunde. Efter en Del Vaden, gennem Smøger, om Ispynter og Entren over Flager kommer der en høj Mand os i Møde i Vand til Skrævet og Olietøjet og Uldvanterne slæbende i Vandskorpen. Det er Krydsassistenten, gamle With, som ikke maa laane Krydsjollen ud, men nok under de givne Omstændigheder tør give en Haandsrækning, naar han selv er Fører. Og som saadan er han fortræffelig. Man er øjeblikkelig tryk under hans Førerskab blot ved at se hans Personlighed. Med ham som Vejviser naa vi alle fire efter forskellige Bugtninger til Jollen, der ligger i Iskanten ud til det aabne Vand. Kravlende op i Baaden kunne vi sætte Sejl og krydse os op i Sydøst af Øen, hvor Renden ved Højvandet tillader os at løbe helt ind i Engen. Her holder Vogn, der paa

den sydlige Klitrække fragter os til et Skipperhjem, til den længe Ventende.

Jordemoderen modtager mig med et: "Men, kjender De mig ikke, Hr. Doktor!" Jo! men hvorfra? Det er første Gang, jeg er paa øen. "Det er jo Marie Mandø!" Ah ja, fra Stiftelsen! I Løbet af en Time, Kl. 3-4 Eftermiddag, er Doktoren saa lykkelig at forøge Husstanden med 3 Smaaborgere, som sig hør og bør Søsteren først, fulgt af sine tvende Brødre, til Alles Tilfredshed og Velvære. Under Aktionen aabnedes Døren jevntvæk, og nogle hviskende Ord vexledes, saa lukkedes den igen. Forklaringen herpaa fik jeg senere. Der skulde være et stort, almindeligt Gilde for hjemmeværende Søfolk; men Ingen rørte sig her-til, før Alt var overstaaet og vel. Saa gik der som en Jubel over hele Øen, tre jævndrende Sødskende første Gang i dens Historie, og saa tog Lystigheden og Dansen rigtig fat i samme Øjeblik. Det havde Sendebudene besørget. Da Manden i Huset havde Skib at føre, var der altsaa ingen Nød tilstede. Men Madam With udbad sig dog den Gunst at maatte faa den ene Dreng at opdrage, da hendes egne Børn vare voxne, og det fik hun; thi hendes Hjem var et godt Hjem og hun selv ligesaa afholdt som sin Mand. En saadan hjælpsom Deltagelse gjør godt, naar Manden er fraværende paa de lange Veje. Ti Minutter efter lød det gennem Døraabningen: "Hr. Doktor! Vil De hjem i Dag, er det yderste Tid". Tør ikke forlade Konen! Og den Beslutning viste sig højest nyttig for hende kort efter.

Paa den Tid var der ingen egentlig Kro med Natterum til Rejsende. I hvert Fald vare Præstens, Krydsassistentens eller Møllerens selvskrevne til af Velvillie at huse Honoratiores, som overnattede paa øen. Min Del blev det den Gang at søge det tilredestillede Nattekvarter i den gamle Præstegaard, hvor den lille, elskværdige Præst af lutter Opmærksomhed mod sin Gjæst selv indtog en Seng i Gjæsterummet og underholdt ham livligt, til Søvnens lukkede hans Mund. Ikke saa heldigt gik det Gjæsten. Der var Fjedermadras i Sengen; men Betrækket var her og der itu, og da der ingen Overmadras eller Underdyne var, ej heller nogen Hovedpude at skyde under som Skjold,

stak Fjedrene sig rundt om paa Kroppen lig Proptrækkere op i Kjødet. Det nyttede ikke at holde Hænderne under; de maatte stadig flyttes og Kroppen ligesaa for at lindre Pinen. Det gav ingen Søvn den Nat, og jeg ønskede mangfoldig, at Præstens Opmærksomhed havde tilladt ham at lade mig være alene, saa kunde jeg have redt mig et Leje paa Gulvet, hvilket jeg fra Felten og Botanisereture ikke var uvant med. Men Skjælm den, som byder finere, end han har. Det var derfor en Lettelse, da Skipper C. B. Jeffsen Kl. 6 bankede paa Ruden ved mit Hoved: "Hr. Doktor! Nu skal De op ; Vandet styrter ud!" Efter en Kop Kaffe, en Visit hos Patienten fra i Gaar, gik det saa i Dagbrækningen Kl. 7 over de vide Marskenge til Renden, hvor Baaden alt var klar-gjort. En Kaptajn Jeffsen, som rejste til sit Skib, ved Roret; en Skipper Jeffsen og tre Mand paa Aarerne bragte os raskt til Fastlandet, hvorfra Isen var fortsat nordefter; en dejlig stille, soJklar Morgen med høj Kiming; Alt godt! Det var den smukkeste Hjemtur, jeg nogensinde har haft fra øen.

Trillingerne fulgtes godt ad som voksne Mennesker, indtil den ene af dem, den livsglade Sømand, for et Par Aar siden satte Livet til sammen med en Kammerat i Munden af Vester Vedsted Bæk, efter at de i haardt Vejr forgæves havde krydset hjemefter hele Dagen, ved med Søsteren i Armene at træde fejl af de oversvømmede Brinker, medens Søsteren og en anden ung Pige tilligemed en ung Mand bjergede Livet.

Siden hin Tid er Øen og Farten til og fra bleven mig gammelkendt, og jeg har siden hjulpet Trillingerne til Tvillingsødsken ; men Turere kunne dog endnu bringe nye Eventyr.

Jeg kommer ihu en Efteraarsaften i Slutningen af Firserne, da jeg Kl. 9 atter en Gang "pr. Telefon" blev kaldet til en Kone paa øen. Kl. 10 vare vi ved Havet, ravneseort og taagetøkt. Omsider viste der sig paa vort Raab en Lanterne langt ude, hidtil skjult i Baaden. En Mand vander i Land og gaar saa foran for at lede Vognen paa Vejen. Da vi ere komne ombord, skal Vognen jo i Land, og Lanternemanden sætter sig op ved Siden af Kusken. "De maa hellere gaa foran", siger jeg; men de

kunne magelig se, baade han og Kusken. Et lille Stykke borte gaar Lanternen ud, og snart ere de fra Vejen og i Bløde med Vogn og Heste, som hoppe svært i Klægen. Vi sende en Mand ud til Hjælp og siden nok en for at lede Vejen op og faa Køretøjet paa rette Spor.

Det tager Tid; saa griber den sidste tilbageblevne Mand og jeg hver en Aare og stage efter Vejen, den var at finde en 5-600 Alen i Syd, og omsider faa vi dem retlede. Nu gaar Lanternemanden foran Vognen i Land og samme Vej tilbage til Jollen, og saa er Kl. 12. Da fire Mænd saa have trukket paa Aarerne en 3 Timer uden Landkjending og jævnlig kigget paa Lommekompasserne ved en Svovlstik, blive vi lidt længselsfulde. Saa hugge vi med Stevnen Grund et Steds Vesten for Dybet, stage fra og ro videre en Stund. Pludselig se vi gennem Taagen et Lys, og der sættes Kraft paa. Det er som aftalt en Agterlanterne fra Krydseren øst i Rømmødybet, hvor vi skulde pejle Renden. Men Lyset forsvinder snart, og en Tid efter støde vi igjen. Lyset kommer atter en Gang et Øjeblik, og vi gjøre samme Manøvre. Saa sende vi en Mand fra Borde for at tage Kjending af Landet; han bliver hurtigt borte i Taagen. Da det varer for længe, raaber jeg: "Er De i England?" "Javel!" høre vi fjernt gennem Taagen. Da gaar Manden paa sin Hjemøns Enge, men kan ikke rede ud, om det er paa gammel eller ny Mandø, og mellem dem er paa det Sted et svælgende Dyb af Klæg, hvori hverken Mand eller Baad kan færdes. Der bliver da intet Andet for end at tage ham ombord igjen. Ved Daggry se vi lavt i Syd et svagt, rødt Lys. Det er endelig Krydserens Agterlanterne. Vi komme ombord temmelig forsultne og forkomne og faa en Kop Kaffe. Nu er Klokken bleven 6. Da Enspændervognen - den Gang var der endnu kun fem Heste paa Øen og flest Studekøretøjer - noget efter kommer paa Siden af vor Jolle, høre vi, at Alt .er vel overstaet. Lygtemændene, som havde vildledet os, vare Blus, de havde for at signalisere os den lykkelige Begivenhed. Doktoren maatte dog blive paa Øen til næste Højvande om Eftermiddagen. Ved Henkørslen til Jollen saa vi et Par store Bjergugler paa Engen. De saa i Frastand. ud som liggende Faar og opholdt

sig paa Øen hele Efteraaret og Vinteren, rimeligvis for at jage Vandrotter, der havde formeret sig saa voldsomt, at de underhulede Sødiget. Jeg raadede til at frede Uglerne som gode Rottejægere. Men de er dog først ved udsatte Lækattes Hjælp blevne befriede for Rotteplagen. Til Gjengæld har sidste Sommer Kyllingerne maattet holde for. Da vi efter Sejladsen i Mørkningen følte Grund under Hvidding Nakke paa Sønderjyllandskysten, erklærede Baadføreren, at nu kunde de ikke komme længere med mig; de skulde jo selv hjemover om Aftenen endnu og nytte udgaaende Vande dertil. Jeg fik da Søstøvlerne paa igjen, og dels i Vand, dels i Isen og paa denne naaede jeg i Land med Hænderne i Buxelommerne for at bære Pelsen oven Vande. Saa fik de deres Søstøvler, jeg mine Sælskindsstøvler i Bytte, og i denne Dragt vandrede jeg over Mark og Eng 1/2 a l Fjerdingvej til Vester Vedsted Kro. Idet jeg i Mørket svingede her ind i Porten, kom Karlen, min Kusk, mig slentrende i Møde: "A skuld' lig ud og se efter Dem! - hans eneste Beskjæftigelse den Dag for at kunne tage mig med Vognen paa Stranden eller ved Siden af Jollen.

En tredie Tur, der nærmest har givet mig Tanken til hele denne lille Skildring, skal jeg nu tillade mig at meddele.

Den 6. December 1897 om Formiddagen Kl. 11 kom Vognmand Jens Lauritsen til mig paa Sygehuset. "Der er Telefon fra Mandø, om Doktoren strax kan tage med til en Kone; Baad venter". Klokken 12 ere vi den Mils Vej til Stranden ved Okholm i Vester Vedsted Sogn, hvor Ebbevejen gaar ud, skjønt den nyanlagte, grusede Vej er sejt og endnu ikke færdig; den er dog altid bedre end den gamle Sandvej. Det er tæt Taage, alt andet end sigtbart Vejr. J. Lauritsen, som selv kjører, naar det gjælder, og jeg raadslaa, om vi strax skulle ud paa Isen, der ligger fra Ovret, saa langt vi øjne - væsentlig Ferskvandsis fra V. Vedsted Bækken, efter at den har bredt sig ud over Vadderne - eller maaske hellere vente, da vi hverken skimte Baad eller Folk.

Vi bestemme os til Forsøget og arbejde os paa og gennem Isen en 8-900 Alen udad, indtil Hestene skjære

Benene til Blods, uden at Nyt er at mærke i Taagen. Saa vende vi tilbage til Land igjen, da Hestene ikke kunne staa og vente i det iskolde Vand, faa Dækkener paa dem, stampe selv paa Engen og spejde gennem Diset. Han er mere langsynet end jeg og melder noget Nyt ved Dybet: Baad, Vogn, Folk? Snart blive vi enige om, at det er en Baad. Nu skiller der sig et Par Mand fra den og nærme sig hurtigt paa Isen til vor Vogn, der alt igjen har arbejdet sig gennem Is og Vand den før brudte Vej en 800 a 1000 Alen ud. De medbringe Søstøvler og Isepig til Doktoren. Han kaster sin Pels i Vognen og giver dem sin ene Taske. Efter en rask Isvandring, spredte udenom de skrøbelige Steder, naa vi Baaden uden at slippe igjennem paa Østsiden af Dybet. Her have fire Mand, hvoriblandt de bekjendte Baadførere og Sælhundejægere Per Hansen og Knud Hansen, i Løbet af tre Timer kun naaet at bryde en bugtet, 7-900 Alen lang Rende for deres fladbundede Skydepram (" Kane", som de kalde den). Alle Fem stage vi hurtigst muligt tilbage til aabent Vande og over Dybet saa højt op, vi kunne, paa Mandønsiden. Nu ankres Prammen i Drivisen med Fare for at blive bortført af denne, og vi forlade den med Søstøvler til Skrævet for at naa den ventende Vogn, der har bragt baade Baad og Mandskab ned til Dybet og nu kjører frem og tilbage paa Vadderne for at holde Varme i Hestene. Hurtigt nærme vi os hinanden, og i jævn Fart gaar det den halve a $\frac{2}{3}$ Mil paa Mandønsiden først gennem Vand, saa paa fast Havbund, til vi naa gammel Mandø. En Mand med et stort Oxehorn under Armen møder os her, sendt ud for at tude efter os, om fornødent. Det er nu deres Sirene. Det er nu syv Mand med to Vogne og en Baad for at hente en Doktor. Forøget med den Passager til fuldt Læs naa vi Maalet, ventede med Længsel; Kl. er da fire om Eftermiddagen. Doktoren kan dog ikke aflægge Sygebesøg i Søstøvler; han maa først skifte, inden han viser sig. Det er en 28-Aars Enke, som har mistet sin unge Mand efter et halvt Aars Ægteskab sidste Sommer i Libau Havn ved et Ulykkestilfælde, idet Slæblinen kom i Kurre ved Jollens Stævn, krængede den om og satte ham under Skruen, saa der er ingen forventningsfuld Glæde til Huse,

men stille Resignation. Det liver dog lidt op, da hun temmelig hurtig bliver velsignet med en stor Dreng, Tvilling til en 4 Uger i Forvejen afdød Dreng, som hun dog sidst forløses med. Manden, Mikkel Hansen, har beholdt det ene Barn, medens Knud Hansen samtidig er bleven Bedstefader og Forsørger, saa de have delt lige. Da det er umuligt at komme tilbage samme Aften, ser Doktoren til nogle andre Patienter og indlogerer sig i Kroen, hvor der nu er et venligt og net Logis til meget billig Pris hos en forhenværende Skibsfører, nu tillige Kjøbmand og kjørende Post. Vi drøfte sammen med hans Svoger deres Farter under Island, "Castor"s Forlis i Fjor under Grønland og lignende Emner, og Kl. 11 søges Sengen. Næste Morgen Kl. 7, saa snart Dagen skimtes, kan der kjøres paa saa stærkt Lavvande, at Flyndernes Pladskehuller ses gruppevis paa Vaddernes tørliggende Puller som større eller mindre Aftryk af deres Kroppe. Radgjæssene sidde i Tusindvis langs Strømkanten og tage sig op med Rabalder og Skrig som sorte Skyer; mindre Flokke Ænder sekundere og pile forbi. Kun faa Maager ere tilbage og vralte paa Vadderne eller følge Vandet i Dybet for at fiske, medens Ternerne forlængst ere borte. Vinterens Mildhed har dog ladet Flokke af Ryler, enkelte Rødben og Regnspover tilbage endnu. Den er ogsaa Grunden til, at en Del Fuglegarn endnu er ude i høje, lange, vidtmaskede Garn paa Stænger, hvor navnlig Gjæssene fanges i Flugten. Fra Fastlandssiden kommer min Vogn os i Møde ved Dybet; det er let at kjøre i Aar, da alle Vidierne endnu er holdne. Mandøerne finde deres Pram i Behold, faa den slæbt til deres Vogn, og vi. finde vor vanlige Vej gjennem Vandet til Ovret og hjem.

Saaledes se altsaa Mandøture med Forhindringer ud. Men i ovennævnte Spand af Tid har Øen dog naaet mange Forbedringer: Sødige, Telefon og en haard Vej til Vester Vedsted; endgsaa et Stykke af Havbunden er gruset for Aaringer tilbage.

Jeg vilde dog have forsvoret nogensinde at blive nødt til at se Dampskorsten paa Mandø. Men nu, siden Landbrugsindustrien har taget Dampen i sin Tjeneste paa

forskjellig Vis, har den holdt sit Indtog i sidste Efteraar sammen med et Andelsmejeri.

Ribe, Februar 1898.

H. V i l a n d t.